

Leren van tekstvoorbeelden om een tekstgenre aan te leren: Hoe doe je dat?

25 januari 2024 TINE MOMBAERS

Tekstvoorbeelden bieden leerkrachten een krachtige leer methode. Het vergelijken van tekstvoorbeelden versterkt genrekennis en opent de deur naar betere tekstwaliteit. Dit artikel beschrijft richtlijnen om deze aanpak optimaal te benutten.

Inleiding

In ons huidige onderwijs zijn voorbeelden een veelvoorkomend leermiddel of methodiek. Leerkrachten maken er vaak gebruik van om aan leerlingen te laten zien hoe iets moet, of soms juist hoe het net niet moet. Vaak dienen deze voorbeelden als een soort ijkpunt voor wat als goed wordt beschouwd. Soms worden goede voorbeelden vergeleken met minder goede varianten. De leerkracht begeleidt dit proces vaak met instructies.

Het is algemeen bekend dat we veel kunnen leren door voorbeelden te bekijken en te vergelijken. Maar hoe werkt dat eigenlijk precies? En welke vergelijkingsmethoden zijn het meest effectief? In deze bijdrage bekijken we het leren van vergelijkingen in functie van het schrijfonderwijs, meer bepaald bij het aanleren van een specifiek tekstgenre. Maar voordat we daar dieper op ingaan, werpen we eerst een blik op de bestaande literatuur over het leren van voorbeelden in een bredere context.

Welke mogelijkheden bestaan er om te leren van voorbeelden?

Uit de onderzoeksliteratuur weten we dat leren van voorbeelden een effectieve methode is om conceptuele kennis te ontwikkelen (Alfieri et al., 2013, Gentner, 1983). Hoewel voorbeelden in het onderwijs wel gebruikt worden, wordt het leren van voorbeelden zoals beschreven in de wetenschappelijke literatuur niet vaak als dusdanig toegepast. In studies die zich richten op het leren van voorbeelden worden leerlingen vaak gevraagd om actief voorbeelden te vergelijken (Alfieri et al., 2013; Gentner, 1983; Rittle-Johnson & Star, 2009). Leerlingen werken in deze studies vaak zelfstandig en worden gevraagd om twee voorbeelden met elkaar te vergelijken door gelijkenissen en/of verschillen te zoeken. In de dagelijkse lespraktijk wordt het gebruik van voorbeelden vaak gecombineerd met traditionele instructie van de leerkracht of krijgen leerlingen goede voorbeelden als onderdeel van feedback op hun werk. Het voorbeeld dient dan als reflectiedocument dat hen helpt om aanpassingen te doen aan hun eigen product. Daarnaast zien we in het schrijfonderwijs in het hoger onderwijs dat tekstvoorbeelden worden gebruikt om aan te tonen welke kwaliteit er wordt verwacht en wat voor tekst goed zou scoren op alle onderdelen van de criterialijst die wordt gebruikt om het werk van studenten te beoordelen (Hendry et al., 2012; Sadler 2005, 2009).

Het leren van voorbeelden kan volgens de literatuur op twee manieren gebeuren: afzonderlijke voorbeelden aanbieden of voorbeelden in paren presenteren (Gentner, 1983). Deze paren kunnen gelijkaardig, bijna-gelijkaardig of contrasterend zijn.

De literatuur rond leren van vergelijkingen heeft zich vooral toegespitst op het leren van gelijkaardige vergelijkingen (vergelijkingen van twee voorbeelden die heel vergelijkbaar zijn) (Gentner et al., 2009; Alfieri et al., 2013). Maar we zien ook in studies dat leerlingen kunnen leren uit bijna-gelijkaardige (gelijkaardige voorbeelden die verschillen op één belangrijk aspect) en contrasterende vergelijkingen (voorbeelden met veel verschillen).

Daarnaast kan de leerkracht er uiteraard voor kiezen om geen vergelijking te laten maken, maar leerlingen telkens voorbeelden na elkaar te laten zien. Dit zijn afzonderlijke, sequentiële voorbeelden. Ook met behulp van dit type van voorbeelden is leerwinst te boeken (Childers, 2008; Ross & Kennedy, 1990).

De domeinen waarin studies werden opgezet met het leren van vergelijken als focus, zijn erg gevarieerd: probleemoplossende vaardigheden binnen het vak fysica (Gadgil & Nokes, 2009), het herkennen van het proces van warmtetransfer (Kurtz et al., 2001) en het vergelijken van beoordelingen van studenten in het hoger onderwijs (Nagarajan & Hmelo-Silver, 2006). In deze laatste studie werden studenten gevraagd om twee video's van verschillende docenten te bekijken waarin zij hun studenten formatief evalueerden. De studenten moesten dan de verschillen en gelijkenissen beschrijven in de beoordelingen van beide docenten.

Het vergelijken van voorbeelden zorgt in verscheidene domeinen voor meer leerwinst dan lerenden te laten leren van afzonderlijke voorbeelden. Maar is dat ook het geval in schrijfonderwijs? In deze bijdrage spitsen we ons toe op het leren van vergelijkingen om genrekennis van argumentatieve teksten te verhogen.

Wat leren we van onderzoek rond leren van vergelijkingen binnen schrijfonderwijs?

Binnen schrijfonderwijs zijn er enkele studies waarin werd onderzocht in welke mate en hoe leerlingen leren van paarsgewijs vergelijken van teksten wanneer ze peerfeedback geven (Bouwer et al., 2018; Stuulen, 2022). Paarsgewijs vergelijken blijkt een veelbelovend instrument om studenten bewust te maken van kwaliteitskenmerken en -verschillen van teksten. Bovendien zorgt het paarsgewijs vergelijken van teksten ervoor dat studenten aandacht hebben voor hogereordeaspecten van teksten, zoals inhoudelijke en structurele elementen (Bouwer et al., 2018) en zet het aan tot een dieper leerproces (Stuulen, 2022).

Daarnaast is er een recentie studie die zich focuste op het aanleren van genrekennis van argumentatieve teksten door middel van paarsgewijs vergelijken of het leren van vergelijkingen. In deze studie werd onderzocht of genrekennis van argumentatieve teksten kon worden verhoogd door het leren van vergelijkingen. Leerlingen uit het 5de leerjaar secundair onderwijs werden ingedeeld in vier groepen: afzonderlijke, gelijkaardige, bijna-gelijkaardige en contrasterende groep (Mombaers et al., 2024). Van de bijna-gelijkaardige en contrasterende tekstparen, vindt u onderaan deze webtekst enkele voorbeelden ter verduidelijking.

In de groep met afzonderlijke voorbeelden kregen leerlingen twee vragen: “*Wat vind je goed aan deze tekst?*” en “*Wat vind je minder goed aan deze tekst?*”. In de groep met gelijkaardige voorbeelden werd hen gevraagd wat de gelijkenissen waren tussen de twee teksten. In de groepen met bijna-gelijkaardige en contrasterende voorbeelden werd hen eerst gevraagd naar de gelijkenissen bij de twee teksten en daarna naar de verschillen, zoals de literatuur het voorschrijft. Bij deze opdrachten kregen de leerlingen telkens de instructie om enkel te letten op genre-elementen en niet op inhoud, zinsconstructie, spelling en grammatica. Dit was heel belangrijk om hun focus op genre-elementen te behouden.

Deze studie toont aan dat bij het vergelijken van tekstexemplaren (argumentatieve essays) enkel de gelijkaardige vergelijkingen genrekennis verhogen. Ook bij de leerlingen in de afzonderlijke groep zagen we een verhoging van hun genrekennis.

In tegenstelling tot eerder onderzoek werd er niet meer leerwinst bereikt in de groepen waarbij leerlingen vergelijkingen moesten maken vergeleken met de groep met afzonderlijke tekstvoorbeelden.

Hoewel het leren van voorbeelden enkel werd onderzocht bij één specifiek genre, nl. argumentatieve essays, vermoeden we sterk dat deze methode ook kan worden toegepast op andere tekstgenres en hierbij kan leiden tot leerwinst.

Rest de vraag natuurlijk of het verhogen van genrekennis van argumentatieve essays ook zorgt voor een betere tekstkwaliteit. Dat is iets wat in een volgende interventiestudie zal worden onderzocht. De tips hieronder spitsen zich daarom enkel toe op het verhogen van genrekennis en (nog) niet op het verhogen van tekstkwaliteit.

Tips & tricks voor leerkrachten

Laat je inspireren door deze krachtige tips, speciaal samengesteld om jouw lessen naar een hoger niveau te tillen met lessenreeksen rond tekstvoorbeelden.

Welke teksten kan je best gebruiken wanneer je leerlingen hiervan laat leren?

Je kan hiervoor bijvoorbeeld werken met authentiek tekstmateriaal van leeftijdsgenoten. Indien nodig kan je als leerkracht de teksten manipuleren wat betreft genre-elementen die de teksten moeten bevatten, woordkeuze, spelling, etc. Je wil immers niet dat leerlingen afgeleid worden door bv. een verkeerde woordkeuze als het doel is om van deze teksten te leren.

Welke instructies geef je best bij de voorbeelden?

Wanneer je afzonderlijke voorbeelden gebruikt, kan je de leerlingen best vragen naar hun waardeoordeel. Je geeft hen per tekstvoorbeeld twee vragen: “*Wat is goed aan deze tekst?*” en “*Wat is minder goed aan deze tekst?*”.

Bij de bijna-gelijkaardige en contrasterende tekstvoorbeelden vraag je eerst welke gelijkenissen er zijn bij beide teksten. Vervolgens kan je leerlingen vragen om de verschillen tussen beide teksten te identificeren. Alleen wanneer je te maken hebt met gelijkaardige tekstvoorbeelden, hoef je enkel te vragen naar de gelijkenissen.

Op welke genrekenmerken moeten leerlingen nu precies letten?

Vooreerst is het belangrijk dat leerlingen weten wat genrekenmerken nu precies zijn. Leg dit begrip zeker uit als leerkracht in de inleiding van je les en geef wat voorbeelden. Daarnaast kan je je leerlingen ook best de verschillen aanleren tussen generieke en specifieke genrekenmerken. Generieke genrekenmerken zijn genrekenmerken die je bij een argumentatief essay ziet, maar ook bij andere teksten als genrekenmerk kan aanschouwen, zoals bv. inleiding-midden-slot, titel, alinea-indeling, etc. Specifieke genrekenmerken zijn genrekenmerken die je vooral binnen dit bepaald genre zal zien, bv. standpunt, argumenten, tegenargumenten, weerlegging, etc.

Belangrijk hierbij is dat studenten zien dat de specifieke genrekenmerken niet altijd volgens een vast stramen in de tekst moeten voorkomen. Meerdere structurele opties kunnen zorgen voor een kwalitatief goede tekst. Zo kan een schrijver bijvoorbeeld eerst alle argumenten geven en daarna alle tegenargumenten en weerleggingen aanhalen. Maar een schrijver kan er ook voor kiezen om na elk argument meteen een tegenargument en weerlegging te schrijven. Door tekstvoorbeelden te geven waarin een andere tekststructuur wordt gebruikt, maak je leerlingen ervan bewust dat schrijvers een bepaalde vrijheid hebben als het gaat om (bijvoorbeeld) een argumentatieve tekststructuur.

Samengevat biedt het leren en vergelijken van voorbeelden talloze kansen voor leerlingen binnen het domein van schrijfonderwijs. We bevinden ons nog maar aan het begin van een boeiende onderzoekswereld die zich verder kan ontplooiën binnen dit onderwerp.

Referenties

Alfieri, L., Nokes-Malach, T. J., & Schunn, C. D. (2013). Learning Through Case Comparisons: A Meta-Analytic Review. *Educational Psychologist, 48*(2), 87-113. <https://doi.org/10.1080/00461520.2013.775712>

Bouwer, R., Lesterhuis, M., Bonne, P., & Maeyer, S. (2018). Applying Criteria to Examples or Learning by Comparison: Effects on Students' Evaluative Judgment and Performance in Writing. *Frontiers in Education. https://doi.org/10.3389/educ.2018.00086*

Childers, J. B. (2008). The Structural Alignment and Comparison of Events in Verb Acquisition *Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society*, 30. Retrieved from <https://escholarship.org/uc/item/2jz052xr>

Hendry, g., S. Armstrong, and N. Bromberger. 2012. "Implementing Standard-Based Assessment Effectively: Incorporating Discussion of Exemplars into Classroom Teaching." *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 37 (2): 149-161. doi:10.1080/02602938.2010.515014.

Gadgil, S., & Nokes, T. (2009). Analogical Scaffolding in Collaborative Learning. Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society, 31. Retrieved from <https://escholarship.org/uc/item/5b74x3jv>

Gentner, D. (1983). Structure-Mapping: A Theoretical Framework for Analogy. *Cognitive Science*, 7(2), 155-170. https://doi.org/10.1207/s15516709cog0702_3

Kurtz, K. J., Miao, C., & Gentner, D. (2001). Learning by Analogical Bootstrapping. *The Journal of the Learning Sciences*, 10(4), 417-446.

Mombaers, T., Van Gasse, R., & De Maeyer, S. (2024). Learning from com-PA(I)Ring exemplars: Enhancing genre knowledge of argumentative texts. *Journal of Writing Research*, accepted for publication.

Nagarajan, A., & Hmelo-Silver, C. (2006). Scaffolding Learning from Contrasting Video Cases. In Barab, S. A., Hay, K. E., & Hickey, D. T. (Eds.), *The International Conference of the Learning Sciences: Indiana University 2006*. Proceedings of ICLS 2006, Volume 1 (pp. 495-501). Bloomington, Indiana, USA: International Society of the Learning Sciences.

Rittle-Johnson, B., & Star, J. R. (2009). Compared With What? The Effects of Different Comparisons on Conceptual Knowledge and Procedural Flexibility for Equation Solving. *Journal of Educational Psychology*, 101(3), 529-544. <https://doi.org/10.1037/a0014224>

Ross, B. H., & Kennedy, P.T. (1990). Generalizing from the use of earlier examples in problem solving. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 16, 42-55.

Sadler, R. 2005. "Interpretations of Criteria-Based Assessment and grading in Higher Education." *Assessment and Evaluation in Higher Education* 30(2),175-194. doi:10.1080/0260293042000264262.

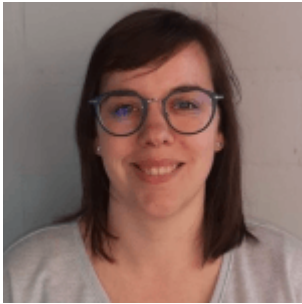
Sadler, R. 2009. "Indeterminacy in the use of Preset Criteria for Assessment and grading." *Assessment & Evaluation in Higher Education* 34(2), 159-179. doi:10.1080/02602930801956059.

Stuulen, J. (2022). Peerfeedback door middel van paarsgewijs vergelijken. *Didactiek Nederlands - Zo kan het ook*. Geraadpleegd [9 -01-2024] via [<https://didactieknederlands.nl/zo-kan-het-ook/2022/01/peerfeedback-door-middel-van-paars-gewijs-vergelijken/>].

Graag als volgt naar deze bijdrage verwijzen

Mombaers, T. (2024). Leren van tekstvoorbeelden om een tekstgenre aan te leren: Hoe doe je dat? *Handboek Didactiek Nederlands. Levende Talen*. Geraadpleegd [datum] via [didactieknederlands.nl/handboek/2024/01/leren-van-tekstvoorbeelden-om-een-tekstgenre-aan-te-leren-hoe-doe-je-dat/].

Auteurs:

Tine Mombaers

Voordat ze aan de Universiteit Antwerpen begon, was Tine Mombaers leerkracht Nederlands en Engels in het secundair onderwijs in Vlaanderen. Tegenwoordig werkt ze als doctoraatsonderzoeker aan de UA, waar haar onderzoek zich concentreert op leren van vergelijkingen en argumentatief schrijven. Het uiteindelijke doel van haar doctoraat is om leerkrachten betere handvaten te bieden voor het verbeteren van de schrijfvaardigheid van leerlingen.